

TERMÉSZET- ÉS TÁRSADALOMTÖRTÉNET EGYBEFONÓDÁSA

PÁSZKA Imre: *Együtthatás – reprezentációk*. I. kötet: *Kis jégkorszak – Létfenntartás*. Belvedere Meridionale, Szeged, 2021. 518 oldal, 4200 Ft és II. kötet: *Kis jégkorszak – Járványok*. Belvedere Meridionale, Szeged, 2021. 463 oldal, 4200 Ft

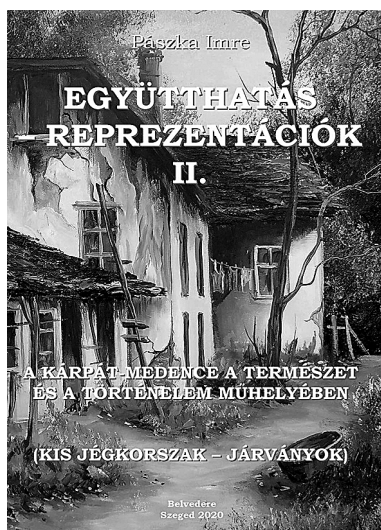
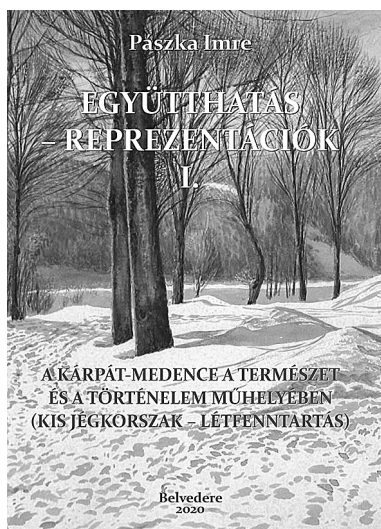
Pászka Imre, a Szegedi Egyetem szociológusprofesszora figyelemreméltó könyvet publikált. A két vaskos kötetből álló mű címe: *Együtthatás – reprezentációk*. Egy évtizedes munka alatt hatalmas mennyiségű ismeretanyagot gyűjtött össze a szerző, és – ami szintén fontos – azt kiválóan is strukturálta. Ennek eredményeként áttekinthető, jól tagolt a kifejtése. **A könyv témája, hogy a Kárpát-medencében (a mai Magyarországon és Erdélyben) a természeti és a történelmi változások miként kapcsolódtak egymáshoz.**

A munka hozzászólás ahhoz az aktuális témához, hogy a természeti folyamatok, elsősorban az emberi életet károsan befolyásoló természeti események mennyiben magyarázhatók természeti változásokkal, illetve mennyiben látható mindebben az emberi cselekvések hatása? A szerző megkísérelte egybegyűrní a bevett történelmi korszakolást és a klimatológusok által kialakított kronológiát. A vizsgált korszak az ún. kis jégkorszak, ami nagyjából a 14. századtól a 19. század közepéig tartott. A klímakutatók feltárták, hogy a felmelegedés/lehűlés periodikusan váltakozik, így a 9–13. század közötti felmelegedést az említett kis jégkorszak követte.

A könyv nem egyszerűen a klímaváltozásokat követi nyomon, hanem ennek összjátékát a történelemmel, központba állítva a létfenntartás nehézségeit. [Eddig erre

idehaza nem volt – pláne nem ennyire nagyszabású – kísérlet, hasonlóra magyar nyelven lásd: Wolfgang Behringer: *A klíma kultúrtörténete*. Corvina, 2017. és Jared Diamond: *Háborúk, járványok, technikák – A társadalmak fátumai*. Typotex, 2000. – a Szerk.] A kutatás alapvetően levéltári forrásokra, korabeli beszámolókra, visszaemlékezésekre támaszkodik. Megállapításai épp ezért valószínűségeket jeleznek, hiszen adatgyűjtő statisztikáról ezekben az évszázadokban nem beszélhetünk. Ugyanakkor a megfigyeléseket korábbi időszakok megfigyeléseivel összehasonlították, így a mindenkori jelenek szemszögéből a viszonyítások láncolata áll össze, ami tendenciákat rajzol ki. Nem minden rendelkezésség, az életkörülmények ellehetetlenülése áll feltétlenül kapcsolatban az éghajlattal. Vulkanók kitörték, földrengések bekövetkeztek a felmelegedés és a lehűlés időszakában egyaránt. De az antropogén tényezők okozta háborúk, válságok szintén részben klímáfüggetlenek.

A történelemkép a 20. század közepéig az uralkodók, a háborúk történetét mutatta, s ebből világosan látszott, hogy az ember egyik legpusztítóbb ellensége egy másik ember, pontosabban nem embe-
rekről, hanem embercsoportokról beszélhetünk. Pászka Imre könyvét olvasva arról kapunk sokkoló képet, hogy az emberek élete évszázadokon át mennyire nemcsak más

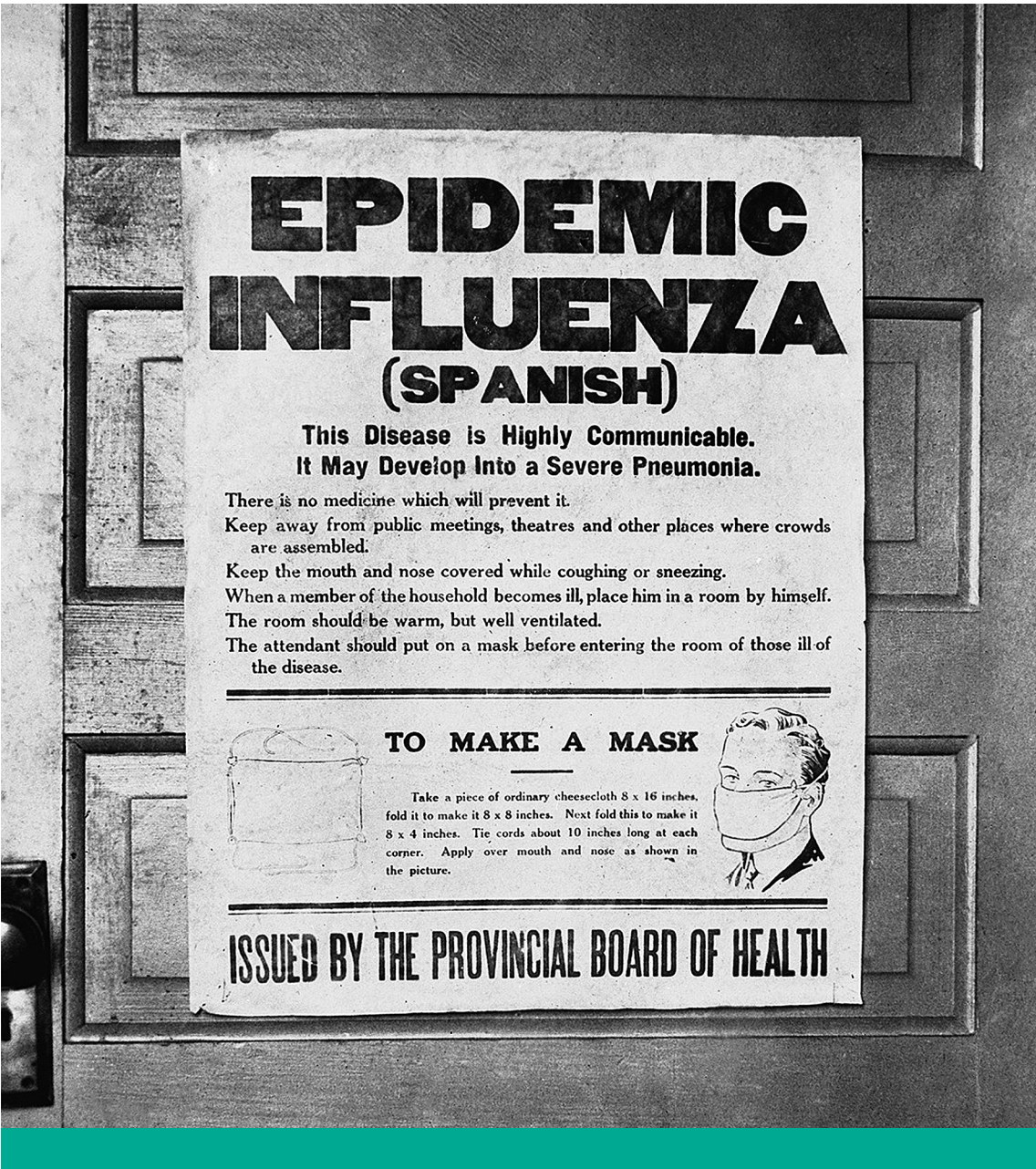
emberek gonoszságának, hatalomvágyának, rögeszméinek volt kiszolgáltatva, hanem különböző természeti eseményeknek is. A szerző által összegyűjtött beszámolók mutatják azt a sokszor kilátástalan küzdelmet, ahogy életüket, a minimális létfenntartást akarták óvni eleink. Kolera- és pestisjárványok, sáskajárások, minden gabonát felélő egerek inváziója, árvíz és szárazság – mind-mind a mindennapok része volt. Csak közvetve jegyzem meg, hogy a szerző az egész második kötetet a pestisjárványok és az ezzel szembeni védekezések bemutatásának szentelte.

A recenzens tudatlanságát mutatja, hogy a sáskajárásokról szóló elemzések voltak talán a legmeglepőbbek. Nem tudtam, hogy ennek kitett volt Magyarország. Pedig itt is, miként más, ezáltal sújtott országokban,

amikor megjelentek a vándorsáskák, elsötétült az ég és utánuk ott maradt a letarolt szántóföld. Persze küzdöttek ellenük, néha még a katonaságot is kivezényelték, hogy puskalövésekkel, kereplőkkel riasszák el a sáskahada. Nem sok sikerrel. Ennél sikeresebb volt, amikor baromfival etették fel a földekről a sáskatojásokat, akkor legalább a következő év sáskamentes lehetett. Magyarország déli részén 1879-ben volt az utolsó nagy sáskajárás.

Pászka Imre könyve azért is figyelemreméltó, mert elkerüli a monokauzális magyarázatokat. A természeti folyamatok, a társadalmak, közösségek, az egyének élete ennél összetettebb, s mindezt igencsak gazdag ismeretanyagon mutatja be ez a több mint kilencszáz oldal.

KARÁCSONY ANDRÁS

Régimódi megoldások – Az Alberta's Provincial Board of Health figyelmeztető plakátja a spanyolnátha-járvány idején, 1918 (Wikimedia Commons)